№ 81 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 16 **1894** ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 16 № 81

ՔՍԱՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կաշառակերութիւնը Թիւրքիայում.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կեանքի հոսանքից. Փոխատու-խնայողական արկղ. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Երկրաշարժ Կ. Պոլսում. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Վաշխառուներ և Թիւրքահայ մշակները Կովկասում.

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

Աշխարհիս երեսին չը կայ մի երկիր, որտեղ կ ա շ ա ռ ա կ ե ր ո ւ թ ի ւ ն ը այնքան ծաղկած լինի և կ ա շ ա ռ ք ը այնքան մեծ դեր կատարէ, որքան Թիւրքիայում։

Դա մի սոսկալի ախտ է, որ տարածված է օսմանեան պետութեան մէջ, վարչական բոլոր շրջաններում, մի ախտ, որը չէ թոյլ տալիս, որպէս զի երկրի մէջ գոյութիւն ունեցող որ և է օրէնք, որ և է պետական կամ վարչական հիմնարկութիւն մնայ իր բարձրութեան վրա, ծառայէ ժողովրդի շահերին։

Թիւրքաց երկրի մէջ գոյութիւն ունեն շատ գեղեցիկ օրէնքներ. Թիւրքաց սուլթանները հրատարակել են այնպիսի գեղեցիկ հրովարտակներ, որ կարդացողը հիանում է. նոյն սուլթանները ոչ թէ այժմ, այլ սրանից քառասուն, յիսուն տարի առաջ տուել են այնպիսի հրովարտակներ, ինչպէս, օրինակ, 1839 թւի Խաթթը-Շէրիֆը և 1856 թւի Խաթթը-Հիւմայունը, որոնք տալիս են երկրի քրիստոնեայ քաղաքացիներին ամեն տեսակ ապահովութիւն և ազատութիւն. վերջապէս Թիւրքաց բարձր կառավարութիւնը փոխ է առել եւրոպական դատաստանական և վարչական հիմնարկութիւնների ամենահիմնական և ամենահամակրելի օրէնքները.—բայց այդ գեղեցիկ օրէնքները բոլորն էլ մնում են մեռած տառ, անպէտք, չիրագործվող կարգադրութիւններ, որովհետև թէ վարչական հիմնարկութիւնների մէջ, թէ դատաստաններում, և թէ առհասարակ կառավարչական բոլոր ատեաններում՝ գործի ղեկավարը, որ և է վճռի հիմքը ոչ թէ օրէնքն է, ոչ թէ բարձր կառավարութեան կարգադրութիւնը, այլ կ ա շ ա ռ ք ը։

Կաշառքն է, որ այսպէս կամ այնպէս է թելադրում կառավարութեան պաշտօնեային. կաշառքն է, որ այս կամ այն վճիռն է տալիս գործին. կաշառքն է, որ կամ արագացնում, կամ քնացնում է այս կամ այն գործի ընթացքը. կաշառքն է, վերջապէս, որ տեղ է բաց անում, պաշտօն է գտնում սրա կամ նրա համար, առանց նայելու նրա արժանաւորութեան, նրա ընդունակութիւններին։

Եւ ահա այդ պատճառով հասկանալի է, թէ ինչու օսմանեան պետութեան մէջ ամենագեղեցիկ օրէնքը, ամենահամակրելի հիմնարկութիւնն անգամ բոլորովին հակառակ արդիւնք է տալիս, բոլորովին հակառակ հետևանքների է հասցնում։

Մենք կը բերենք մի քանի օրինակներ։

Թիւրքիայում գոյութիւն ունի երկրագործական բանկ, որը 6 տոկոսով փող է տալիս գիւղացիներին։ Առաջին անգամից կարելի է կարծել, որ մի այնպիսի երկրում, ուր կայ երկրագործական գիւղական բանկ, վաշխառութիւնը խեղդված, վերացված կը լինի։ Բայց, ընդհակառակն, վաշխառութիւնը աճելով աճում է այդ երկրում, որովհետև ժողովուրդը աւելի լաւ է համարում մ ա ս ն ա ւ ո ր վաշխառուի ձեռքը ընկնել, քան պ ե տ ա կ ա ն բանկի ձեռքը, որի իւրաքանչիւր պաշտօնեան ամեն տեսակ նեղութիւններ, զրկանքներ կարող է հասցնել երկրագործին, եթէ նա ահագին կաշառքներ չը տայ։ Կաշառք չէք տայ,—փող չէք ստանայ բանկից։ Փողը ստանալուց յետոյ էլ՝ կաշառք եթէ չը տաք, ժամանակից առաջ այնպիսի պահանջների կենթարկվէք, որ այլ ևս փրկութիւն չը կայ։

Մի ուրիշ օրինակ։ Դատաստանական օրէնքները Թիւրքիայում եթէ շատ էլ նախանձելի չեն, այնքան էլ վատ չեն։ Սակայն չը նայած այդ օրէնքներին, դատարանները Թիւրքիայում ամենակասկածելի հիմնարկութիւններն են, որովհետև այդտեղ էլ կաշառքը խեղդել է գոյութիւն ունեցող օրէնքը, և օրէնքը դարձել է դատաւորի կամքը, կ ա պ ր ի զ ը։ Կաշառքով կարելի է մի գործ և այսպէս վճռել, և այնպէս։ Կաշառքով կարելի է շատ գործ էլ „յաւիտեանս յաւիտենից“ քնացնել. վերջապէս դատաւորին կաշառք տալով կարելի է ում ուզում էք անմեղ տեղից դատի կանչել, գործ սկսել...

Վերցրէք ա դ մ ի ն ի ս տ ր ա ց ի ա ն. այդտեղ արդէն կաշառակերութիւնը հասել է հրէշաւոր աստիճանների. կաշառքով կարելի է բանտ նստեցնել տալ, և բանտից դուրս գալ. կաշառքով կարելի է պաշտօններ ստանալ, անմեղ մարդկանց գործից հրաժարեցնել, զրկել, հալածել...

Ինքը Թիւրքաց բարձր կառավարութիւնը շատ լաւ գիտէ, թէ ինչ հրէշաւոր զարգացման է հասել այդ սարսափելի ախտը ամբողջ պետութեան մէջ.—բայց չէ կարողանում ազատվել նրանից, չէ կարողանում արմատախիլ անել։

Եւ ահա թէ ինչու։ Շատ անգամ կաշառակեր պաշտօնեաներ ենթարկվում են պատասխանատուութեան, նրանց վրա քննութիւն է նշանակվում, սպառնում են արձակել, պատժել... Բայց իզուր։ Կաշառակերութեան մէջ մեղադրվողները գիտեն ճանապարհը.—նրանք կաշառք են տալիս հէնց այն մարդկանց, որոնք քննիչ են նշանակված, կաշառում են հէնց այն պաշտօնեաներին, որոնք բարձրագոյն կառավարութեան կողմից ուղարկված են կաշառակերներին պատժելու համար. և այդ պատճառով ոչ թէ միայն վարչական ս տ ո ր ի ն շրջաններում կաշառակերութիւնը չէ վերանում, այլ և վարչական բ ա ր ձ ր շրջանները, որոնք պէտք է կ ո ն տ ր ո լ անեն և պետական շահերը պաշտպանեն, իրանք էլ նոյն միջոցին են դիմում, իրանք էլ կաշառակերութեամբ են զբաղվում...

Դա, կրկնում ենք, մի սոսկալի ախտ, մի սոսկալի վարակիչ հիւանդութիւն է, որ քայքայում է պետական կեանքի կանոնաւոր ընթացքը, և զրոյին է հաւասարեցնում արդարութեան գաղափարը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԱՆՔԻ ՀՈՍԱՆՔԻՑ

I

Ամեն օր տեսնում եմ բազմաթիւ ուսուցիչներ և վարժուհիներ՝ մոլորված, յուսահատ, կամ ինչպէս բանաստեղծն է ասում՝ «խորհուրդ ճակատին»։

Եւ դրանց տեսնելիս, իսկոյն յիշում եմ սեպտեմբերը.—արդեօք այդ հարիւրաւոր մարդիկ պաշտօնի մէջ պիտի մնան, տեղ պիտի ստանան,—այդ մասին ոչոք ոչինչ չը գիտէ, ոչ առաջ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՎԱՇԽԱՌՈՒՆԵՐ

ԵՒ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅ ՄՇԱԿՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

II

Անցեալ յօդուածում հաղորդեցինք մի քանի մանրամասնութիւններ այն մասին, թէ որպիսի գծուծ և զարշելի միջոցներով վաշխառուները, սարդի պէս ոստայն լարած՝ ծծում են մշակների քրտինքը, ենթարկելով նրանց յարատև պարտքի, դարձնելով նրանց մի-մի կաթնատու կով։ Թիւրքահայ մշակը, գիւղացին՝ վաշխառուի համար ներկայացնում է եկամտի մի մշտնջենական աղբիւր, որին նա կարող է ծառայեցնել նոյն իսկ որդոց որդի։

Այժմ կարևոր է մի քանի խօսք ևս ասել այդ վաշխառուների մի ուրիշ տեսակի մասին, որ աւելի վտանգաւոր է և աւելի մեծ չափով է կատարում իր սևագործութիւնը։ Իբր ներկայացուցիչ այդպիսիների, կարելի է մատնացոյց անել Թիֆլիսում նստող Ալէքսանի և ընկերութիւնը, որ յաջորդաբար շարունակ ճանապարհորդում են Բաղէշից մինչև Նովօրոսիսկ, մինչև Կարս, մինչև Արմաւիր, մի խօսքով ամեն տեղ, ուր կարող են գտնվել մի քանի մշեցի կամ բաղիշեցի մշակ աշխատաւորներ։

Ալէքսանի և ընկերութիւնը երեք անձերից է բաղկացած։ Երկուսը Կովկաս են, իսկ երրորդը գտնվում է Բաղէշում, իրանց ազգականներից մէկն էլ գտնվում է Մուշի մէջ։ Այդ ընկերութիւնը և այդպիսի փօլխաջիները այնքան չեն զբաղվում «փ օ լ խ ա ջ ի ո ւ թ ի ւ ն ո վ», որքան որ փող փոխ տալով։

Փող փոխ տալը լինում է այսպէս։ Բաղէշում կամ Մուշում նրանցից մէկը կամ երկուսը մուրհակներով փող են տալիս պէտք ունեցող գիւղացիներին (մի քիչ յետոյ կասենք թէ որքան տոկոսով), և այդ փողը այստեղի ընկերը գանձում է Կովկասում աշխատող մուրհակ տուողի որդուց կամ եղբօրից և այլն։ Փող փոխ տալը լինում է զանազան ձևերով. տարին մի անգամ մէկը Բաղէշի, իսկ միւսը Մուշի գիւղերում ման գալով՝ մտնում են գիւղացիների տները և զարմանալի էլ չէր լինի լսել, որ յաճախ յ ո ր դ ո ր ո ւ մ են նրանց պարտք անել, գրում են մուրհակ և մուրհակները ծրարներով ուղարկում են այստեղի թղթակցին, որն իմանում է թէ գիւղացիների ազգականները որտեղ են աշխատում, և յաւակապէս պտտում է Կովկասի ամեն կողմը ու գանձում է բոլորը։

Աչքի առջև ունեցէք, որ այդ Ալէքսանի և ընկերութիւնը պարտք է տալիս այսպիսի մի սոսկալի տոկոսով, այսինքն 1 ոսկու համար,—8 ր. 60 կ. առնում է 2 ր., յաճախ $2\frac{1}{2}$ ր. այսինքն ճիշդ $\frac{1}{4}$ տոկոս և այն էլ մ ի մ ի ա յ ն 3 կամ շատ շատ չորս ամիս ժամանակով, որից յետոյ եթէ պարտատէրը չը կարողացաւ վճարել, պարտաւոր է տոկոսը բարդել գումարի վրա և նոյնչափ տոկոսով մուրհակը նորոգել։

Արդ, եթէ մի գիւղացի առել է նրանից 8 ոսկի փող, նա երեք ամսից յետոյ պարտաւոր է վճարել 10 ոսկի (բնական է, որ 8 ոսկի է տրվում մուրհակի մէջ, 10-ը գրվում), իսկ եթէ երեք ամսից յետոյ վճարել չը կարողացաւ այդ 10 ոսկին, նա կը տայ մի նոր մուրհակ $12\frac{1}{2}$ ոսկու. եթէ էլի երեք ամսվայ մէջ չը կարողացաւ, երրորդ անգամ կը տայ կլոր հաշւով (վաշխառուները երբեք կոտորակներ չեն սիրում) 16 ոսկի. իսկ տարվայ գլխին, եթէ բան է, գիւղացին վճարել կարողացաւ, պիտի վճարէ իր՝ տարվայ սկզբումը առած 8 ոսկու համար գիտէք որքան,—ճիշդ 20 ոսկի։ Սարսափելի չէ՞ այս իրականութիւնը։ Այժմ երևակայեցէք, եթէ մշակը չը կարողացաւ վճարել այդ գումարը, ինչ կը լինի նրա վիճակը. չէ՞ որ նա վաշխառուի գերին է լինում յաւիտեան, որովհետև երբեք նրա պարտքից պրծնել չէ կարող. որքան որ վճարի, մ ի մ ի ա յ ն տ ո կ ո ս ը վճարած կը լինի. եթէ քիչ էլ ջանք գործ դնի դրամագլխից վճարել, չէ՞ որ ընտանիքը քաղցած պէտք է թողնի։

Այժմ մի ուրիշ հաշիւ։ Վերցնենք Ալէքսանի ասելով, տարեկան 2000 լիրա պարտք է տալիս այնտեղ, Թիւրքաց Հայաստանում, այստեղ պարտատէրերի բարեկամներից գանձելու համար, ոսկին 2 րուբլի տոկոսով և 3 ամսվայ համար միայն. եթէ չը կարողացան՝ տոկոսը տոկոսի վրա կը բարդի և նոր մուրհակ կառնի։

Հաշւենք այժմ, թէ Ալէքսանի և ընկերութիւնը ինչ շահ ունեն տարեկան միմիայն այդ կերպով փող փոխ տալուց և միմիայն Կովկասից։ 2000 լիրան երեք ամսվայ մէջ լինում է 2500, վեց ամսվայ մէջ նա հասնում է 3125 լիրայի, 9 ամսվայ մէջ $3906\frac{1}{4}$ լիրա, իսկ մի տարվայ ընթացքում վաշխառուն իր 2000 ոսկի դրամագլուխը դարձնում է ուղիղ 4892 լիրա, ուրեմն զ ո ւ տ ա շ խ ա տ ա ն ք—2892 լիրա, այսինքն 24,871 րուբլի և 20 կոպէկ, լիրան հաշւելով այժմեան կուրսով 8 ր. 60 կոպէկ։

Այս հրէշաւոր վաշխառուական շահը տալիս է Ալէքսանի և ընկերութեանը միմիայն մշեցիների ու բաղէշցիների դառն, վերին աստիճանի դառն քրտինքը։ Էլ ինչ է մնում իրանց, այդ թշուառներին. չէ՞ որ նրանք նմանում են այն թշուառ խմբին, որոնք տասնեակ դարեր առաջ իրանց ամբողջ կեանքը տալիս էին եգիպտական մի թագաւորի պիրամիդը շինելու համար, ծախելով նրան իրանց քրտինքը ամբողջ կեանքի ընթացքում։ Այո, այդպէս է դառն իրողութիւնը։

Բացի դրանից Ալէքսանի և ընկերութիւնը իր ջանասէր և հարստահարիչ գործակալների ձեռքով փոխադրում է այստեղից մօտ 4—500 լիրա դէպի Մուշ և Բաղէշ, առնելով լիրայից 40 կոպէկ փոխադրելու ծախս. չը պէտք է մոռանալ, որ Ալէքսանը աւելի շատ է վճարել տալիս միւս այն ծախսերը, որոնց մենք թւել էինք անցեալ յօդուածում *)։

Այդպէս ուրեմն, Ալէքսանի և ընկերութիւնը փօլխաջիութիւն է անում, ուրեմն նա էլ կեղծանման միաձեռագիր ստացագրերով է կերակրում այստեղից փող ուղարկող մշեցիներին։

Եւ այդպէս էլ է. հէնց Ալէքսանի գրագիրն է այդ ստացագրանման նամակներ գրողը, նաև ստացագրողը ստացագրեր, որոնց բոլորի ստորագրութիւններն էլ մի և նոյն անձի ձեռագիրն է։ Մենք առիթ ունեցանք տեսնելու մի թերթ թուղթ, որի 4 երեսի վրա այդ վաշխառուի Բաղէշի գրագիրը գրել էր չորս ստացագրեր և չորս ստորագրութիւններն էլ ինքն իր ձեռքով դրել. չը կային ոչ կնիք և ոչ իսկ այդ նամակների տակ ստորագրած անունների տէրերի հաւանութեան հրաշխաւորութիւն։

Մենք առիթ ենք ունեցել ասելու, որ առհասարակ Թիւրքահայ վաշխառուն ճօթեղէն ծախող էլ է։ Ճօթեղէն ծախելը վաշխառուի համար ամենաօգտաւէտ առուտուր է։ Եթէ փող է պարտքով տալիս գիւղացուն, օրինակ, եթէ 5 ոսկի—անպատճառ մի ոսկու՝ իր փտած ճօթեղէնն է սաղցնում, մինչև $\frac{1}{4}$ ոսկու ապրանքը մի ոսկով կապելով գիւղացու գլխին։ Եթէ «փօլիցա» (փոխանակագիր) ստացած Կովկասից՝ փող պիտի վճարի գիւղացուն, էլի նոյն բանն է անում։ Մի խօսքով այդ ձևով էլ նա կողոպտում է գիւղացուն։

Այդ վաշխառուներն են ահա, որ բացի այդպիսի վարմունքից, լիրան 2—$2\frac{1}{2}$ րուբլի տոկոսով (միայն 3 ամսվայ համար) պարտքեր են տալիս գիւղացիներին, յորդորում են մտնել այդպիսի պարտքերի մէջ և պատճառ լինում գաղթելու, պանդխտելու։ Չէ՞ որ վճարել պէտք էր այդ արագածնունդ պարտքերը. ինչ է մնում

*) «Մշակ» № 61.

Նորցները, ոչ Թեմական տեսուչները, ոչ ուսումնարանական յանձնաժողովը,—մի խօսքով, ոչ ոքի։

—

Ուսումնարանական յանձնաժողով, ասացի։ Բայց ինչ յանձնաժողով։ Նա այլ ևս չէ կայ։ «Նա չը ծաղկած Թառամեց»,—ահա նրա անդամների միակ սփոփանքը։

Բայց մի՞թէ ժամանակ էր այժմ, որ լուծվէր այդ յանձնաժողովը, երբ հոգաբարձուները անդադար խնդիրքներով Էջմիածին են դիմում, երբ առաջիկայ ուսումնարանական տարվայ բոլոր գործերը այժմ, այս երկու ամիսներում պէտք է կարգադրվէին։

Հոգաբարձու ծխական դպրոցներ, հոգաբարձու վարժապետներ և վարժուհիներ, առանց որոց ապագայի, Թեմական տեսուչներ, առանց որ և է հրահանգների և տեղեկութեան,—և այդ միջոցին դպրոցական միակ բարձր վարչութիւնն էլ չը կայ, լուծված է։

Ինչ կը նշանակէ այս։

—

Այժմ Էջմիածնում զբաղված են միայն ճեմարանի հարցով։ Ով է ասում։ ճեմարանը կարևոր հիմնարկութիւն է, բայց մի՞թէ ճեմարանի մասին մտածելու համար մեր բոլոր ծխական դպրոցները մոռացութեան պէտք է տալ։ ճեմարանի գործերը կարելի է սեպտեմբերին էլ կարգադրել, բայց հոգաբարձու ծխական դպրոցներն կան, կամ կմնան աղքատ դրանք մասին պէտք է մտածել։

Նկատելի է մանաւանդ, որ մի ճեմարանի քանի մի Թեմական դպրոցների նկատմամբ են դարձել և մոռանում են հոգաբարձու գիւղական դպրոցները։

Մի ճեմարանի տեսուչ, կամ մի որ և է Թեմական դպրոցի հոգաբարձութեան ընտրութեան և կամ տեսչի ամենաչնչին հարցը ամենամեծ ուշադրութեան է արժանանում, կանխապատրաստած են կարծես, բայց հոգաբարձու դպրոցների ինչ որ հարցեր բնավ չեն շարժում, —ինչպէս համարեն դեռ են իրանց բանին։

Ի դէպ, մի քանի նորութիւններ այդ նոյն ճեմարանի և Թեմական դպրոցների կեանքից.—Վահան վարդապետը Տէր-Գրիգորեան, երևան «Արշակ» ապառնում Թիֆլիսից կոչվելու, լարձակ է նրանց խոշոր, կրթական ուղղութեան մարդը, որ ճեմարանի տեսուչ պաշտօնն է սեղմում։

Վահան վարդապետը աշխատում է, որ տեսչի օգնականի պաշտօնով Սեդրակ Մանդինեան հրաւիրվի։ Եւ արդէն, ինչպէս մեզ գրում են Էջմիածնից, հրաւիրել է նրան, և նրա հետ միասին մտածում է մի այնպիսի խումբ կազմել, որի նմանը երբէք չէ եղել և չի էլ լինի։

Էջմիածնի գնացողները կը լինեն Ներսիսեան դպրոցի մի քանի ուսուցիչներ, և ով գիտէ, Ներսիսեան դպրոցի տեսչի պաշտօնակատար Կոստանեան, եթէ հրաւիրվի։

—

Այլ բան կը լինի Ներսիսեան դպրոցում, այլ բան Երևանի Թեմական դպրոցում, և այլ բան Շուշու Թեմական դպրոցում։

Երևանի Թեմական դպրոցում նոր տեսուչ է հրաւիրվում, խմբի մէջ էլ նոր մարդիկ կը մըտցնվեն։

Ուրքան գիտեմ, ճեմարանի ուսուցիչ Մանուէլեան Երևանի Թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնից հրաւէր է ստացել՝ տեսչի պաշտօնի համար։ Դիմումն է եղել և Ղազարոս Աղայեանին։

Եւ ով գիտէ,՝ Աղայեան գուցէ չընդունի։ Եւ չատ կը սխալվի։ Այդ մարդը այնքան սիրում է Էջմիածինը, որ չը նայած գրկանքներ է կրում, բայց էլի ուզում է մնալ, որ մի օր տեսնէ ճշմարտութեան յաղթանակը։ Իսկ իմ բարեկամական խորհուրդն այս է, որ թէ Աղայեան, թէ Սաղաթելեան, թէ Եղեկեան և թէ առհասարակ ճեմարանի ամբողջ խումբը թողնի Էջմիածինը, և կենտրոնանայ ժողովրդի մէջ գտնվող դպրոցներում, օրինակ, Երևանի, Շուշու Թեմական դպրոցներում, Ներսիսեան դպրոցում։

—

Շուշու Թեմական դպրոցը «լինել թէ չը լինելու» երկմտքի մէջ է։

—Մեր հաւատամքը՝ կանոնադրութիւնն է, կանոնն է, ժողովրդի իրաւունքն է,—ասում են Շուշու դպրոցի հոգաբարձութիւնը և տեսուչը։

Իսկ Թեմակաս ——ջնորդս ուրիշ կերպ է մտածում։

—

Դպրոցով սկսեցինք, դպրոցով էլ վերջացնենք։ Սրանից մի քանի ամիս առաջ Թղթուկներ էին զարկում, աղմուկներ էին բարձրացրել, թէ ահա նոր Թեմական դպրոց պէտք է բացվի Բագու, ընծայարաններ պէտք է հիմնվեն, վանական դպրոց պէտք է հաստատվի և այլն և այլն և այլն։

Ո՞ւր մնացին. ո՞ւր։

Եղածները պահեցէք, ձեր նորերը չենք ուզում։

*

ՓՈԽԱՏՈՒ-ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՐԿՂ

—

Թէ ինչպիսի անտանելի վատ պայմանների մէջ է գտնվում Բաթումի գործարաններում աշխատող հազարաւոր բանւորների տնտեսական դրութիւնը, թէ ինչպէս նրանք տանջում են 11 ժամվայ ծանր աշխատանքի տակ, առանց յոյսի «վաղվայ» համար, առանց որ և է ապահովութեան՝ հիւանդութեան, գժբաղդութեան կամ այլ նման դէպքերում,—յայտնի է ամենքին։

Դառն է մեր բանւորների արիւն քրտինքով վաստակած մի պատառ հացը. նա, որը այսօր իր ֆիզիքական ոյժի ամբողջ պաշարով աշխատում, քրտինք է թափում գործարանատիրոջ համար, նոյն մարդը վաղվայ համար չունի ոչ մի ապահովութիւն։ Նա ապահովված չէ, թէ վաղը փողոցի անկիւնում անգործ, քաղցած չը պէտք է կանգնի։ Բանւորը ապրում է միայն այսօր, այս րոպէին։ Հետևեալ օրը, հետևեալ րոպէն իրան չէ պատկանում։

Եւ ահա թէ ինչու մի առանձին ուրախութեամբ շտապում ենք յայտնել ընթերցող հասարակութեանը այն ուրախալի ձգտումների մասին, որ երևան են գալիս։

Ահա մի փաստ։

Ծովեանօմների գործարանի 300-ի չափ բանւորների մէջ վերջին օրերս յղացել է մի վերին աստիճանի համակրելի միտք, այն է հիմնել բանւորական խնայողական-փոխատու դրամարկղ։ Բանւորները համաձայնութիւն են կայացրել միաձայն իրանց վարձի 2% վճարել փոխադարձ օգնութեան դրամարկղին, իբրև մշտնջենական տուրք, և այդ փողով օգնութեան հասնել իրանց թշուառ հիւանդ վիճակակիցներին, հիմնել գործարանին կից թէյարան, ճաշարան և այլն։

Բանւորների այդ գովելի ցանկութիւնը ոչ միայն արգելքի չէ հանդիպել գործարանի կառավարիչ Խօջամիրեանցի կողմից, այլ, ընդհակառակն, համակրութիւն, խրախուսանք է գտել։

Բանւորների կողմից ընտրված են արդէն հինգ ներկայացուցիչներ, որոնք գործակատարների հետ միասին սկսել են ձեռք առնել նախապատրաստական անհրաժեշտ միջոցներ՝ ապագայի այդ կազմակերպութեան կանոնադրութիւնը, ծրագիրը մշակելու և պատշաճաւոր իշխանութիւնից Թոյլտուութիւն խնդրելու համար։

Մենք հաւատացած ենք, որ միանգամայն համակրելի, բանւորների էական պահանջներին համապատասխանող այդ լուրջ ձեռնարկութիւնը բաղդ պէտք է ունենանք շուտով իրականացած տեսնելու, եթէ միայն գործին ձեռնարկողները նոյն եռանդով շարունակեն խրախուսել բանւորներին, աջակցել բանւորների ապահովութեան և ինքնօգնութեան մեծ գործին։ Ի՞նչ ասել կուզէ, որ չատ չի անցնի, և Բաթումի միւս գործարաններն էլ կը շտապեն հետևել Ծովեանօմների գործարանի խիստ գովելի օրինակին։

Բաթում. ***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են, որ վերջին ժամանակներս Թիւրքաց Հայաստանի մի քանի տեղերում եղած չատ դպրոցներ փակվեցին։ Փակված դպրոցները մեծ մասամբ Միացեալ ընկերութեան հաշւով պահվող դպրոցներն են։ Դպրոցների փակման գլխաւոր պատճառներից մէկն էլ այն է, որ ուսուցիչները անկարող են մնալ երկրի մէջ, ստիպված են դուրս գալ գաւառներից և հեռանալ։

—

Մեզ հեռագրում են Ալէքսանդրոպոլից, յուլիսի 12-ից. «Ամսիս 13-ին երեկոյեան յորդ անձրև եկաւ. յոյս կայ որ հունձը սովորականից չատ լաւ կը լինի»։

—

Երէկ ստացված լրագիրներից երևում է, որ Պետերբուրգում խոլերան չատ ծանր կերպարանք է ստացել։ Մեռնողների թիւը իւրաքանչիւր օր հարիւրների է հասնում։ Թէ քաղաքային հաստատութիւնները, թէ կառավարութիւնը և թէ մասնաւոր հիմնարկութիւնները զանազան միջոցներ են ձեռք առել, որ դիմադրեն վարակիչ հիւանդութեանը։ Մայրաքաղաքի զանազան մասերում աղքատներին բաժանում են եփ տուած ջուր, գինի, թէյ։ Նոյն իսկ Մարմարեայ կոչված պալատի մէջ ձրի կերպով բաժանվում է թէյ, շաքար և եփ տուած ջուր՝ գինիով։

—

Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձական ընտրութիւնը fait occompli համարելով, «Արձագանքը» խոնարհվում է այդ ընտրութեան առաջ։ Մենք չէինք կասկածում, որ այդպէս էլ կը լինի։ «Ար-

---

անել գիւղացուն, եթէ ոչ զաղել, եթէ կարող է, եթէ զետ այդ է Թիւրքի վրայ, իսկ եթէ ոչ էլ իր որդուն ուղարկել մալիւս կամ Թիֆլիս։ Փոքրի մարդկանց, Բաթում, Նախիջևան գործարաններում ծառայել, իսկ իրան էլ ամեն տեսակ սարքով աշխատանքների մէջ, կորցնել իր ոյժը, երիտասարդութիւնը և այդ բոլորը յետոյ էլ չը կարողանալ պարտքի տոկոսն իսկ վճարել, չը հանելով, որ նա ուտում է ամբողջ կենսքի ընթացքում ցամաք հաց, հագնում է խղճալի, զնում ու ապրում զզուելի մթնոլորտի մէջ, մեռնում անմխիթար հոգեպէս ու ընտանիքից։

Ահա այդ դառնացուցանող պրոցեսի մասին, որ բոլոր է կանգնում կենդանի վաշխառուների, երկրից իրան դուրս չը կարող և այս ու այն անկիւնում տանջելու ստիպում բոլոր այն փողոցիներից և այլ համայնքներից դէմ, որոնք նրանց մէջ կեանքի մի նշոյլ անգամ տեսնելիս, աւելի նրբացնում են իրանց ճանկերը և նրանց աւելի խոր մղում թշուառների մարմնի մէջ։

—

Բոլոր վաշխառուները ընդհանրապէս, երբ խօսեցնում էք նրանց, սկսում են լալ և գանգատվել, որ ոչ մի շահ չունեն, որ իրանց արհեստը մաշող արհեստ է, որ իրանց փողերը ուտում են և այլն և այլն. և սակայն երբ սկսում էք մտնել մանրամասնութիւնների մէջ, իրանք իրանց բերանով խոստովանում են իրանց արած չարագործութիւնները, որոնց ամենևին նրանք չարագործութիւն չեն համարում, այլ, ինչպէս իրանք են ասում՝ «առևտուր»։

—Ես իմ փողովս գործ կընեմ, ախպար, գոչում էր վաշխառուներից մէկը,—տարեկան 2,000 լիրայէն աւելի դրամագլուխ կը գործածեմ, և եթէ լիրային 2 մանէթ գլուխ կառնեմ, ատ ալ չընեմ, հապա ատորմէն ալ խղճով առևտուր կըլլայ։

Եւ այդ «խղճով» առևտուրը, ինչպէս վերև տեսանք, նրան տալիս է զուտ արդիւնք 24,871 րուբլի փող, որ դուրս է գալիս մշեցի և բաղէշցի մշակներից և առանց մի որ և է ջանքի լըցվում է վաշխառուների գրպանը. առանց ջանքի ենք ասում, որովհետև գիւղացին ամենայն խղճմտանքով գիտէ վճարել պարտքի տոկոսը և նորոգել մուրհակը։ Եւ եթէ այդ վաշխառուները փռում են ձեր առջև իրանց մուրհակների կոյտը և ասում, թէ՝ «կտրեցէք տոկոսը, տուէք դրամագլուխը և այս մուրհակները տանք ձեզ», արդէօք չէք մտածի, թէ «խեղճ մարդիկ երևի դրամագլուխն էլ կորցնելու վախ ունեն»։

Բայց այդպէս չէ. նախ պիտի իմանալ, որ մուրհակների մէջ գրված գումարները քառապատկված դրամագլուխներ են, և յետոյ, որ նրանք վաղուց այնքան տոկոս են առել մուրհակի տիրոջից, որ երկու անգամ անցել է բուն դրամագլխից, և այդ ժամանակ, ի հարկէ, նրանք պատրաստ են ձեզ մուրհակը ծախել նոյն իսկ քառորդ գնով։ Պարզենք։ Ենթադրենք, որ նա ձեզ ցոյց է տալիս մի մուրհակ 20 ոսկու, գրված 2 ամիս առաջ. ներկայացնում է և ասում՝ «տուր կէսը և տամ քեզ»։ Արդ, պիտի իմանալ, որ մուրհակը գուցէ մի քանի անգամ նորոգված և իբր տրված դրամագլուխ, եղած լինի նոյն իսկ 2 ոսկի, և եթէ դուք 10 ոսկի տաք և առնէք, դուք ինքներդ կը չահվէք մուրհակից որքան որ ուզենաք, իսկ վաշխառուն այդ ծախելուց ոչ թէ կը վնասվի, այլ շահ կունենայ զուտ 8 ոսկի, չը հաշւելով, թէ մինչև ձեզ վրա ծախելը նա որքան է չահվել այդ թղթի կտորից։

Բռնել նրանց խարդախութիւնը կամ տոկոսի մեծութիւնն ու վաշխառութիւնը՝ օրէնքով անկարելի է, որովհետև մուրհակը միշտ նորոգվում է, տոկոսը աւելացվում դրամագլխի վրա և դեռ ամեն մուրհակի մէջ էլ ասվում է այս խօսքերը՝ «եթէ ժամանակին չը կարողացայ տալ, պարտաւոր եմ տէրութեան պահանջած տոկոսը վճարել»։

Այդ տոկոսն է 9%։ Ցաճախ էլ կարելի է կարդալ հետևեալ տողերը մուրհակի մէջ. «ինչ որ հէքիմաթի (դատարանի) ծախս լինի, ես պարտաւոր եմ հոգալ»։ այդ դատարանի ծախսը գրելը միմիայն գիւղացու աչքի առջև սպառնալիքի ցոյց արած լինելու համար է, որովհետև չատ հազիւ է պատահում, որ վաշխառուն դատարանի ներկայացնի իր մուրհակը. ինչու այդ անել, չէ՞ որ ինքը աւելի լաւ միջոցներ ունի գիւղացուն իր ճանկերի մէջ պահելու համար։

—

Այժմ, ինչպէս անցեալ յօդւածում, մի փոքրիկ հաշիւ պէտք է անենք, տեսնելու համար, թէ ինչ է գիւղացու պարտք արածը և ինչ է վճարում ինքը մի տարվայ ընթացքում։

Մի տարվայ ընթացքում 1 ոսկին ծնում է միմիայն տոկոս $1^1/_2$ ոսկի։ Ոսկին տալու ժամանակ կէս ոսկու ճոթեղէն է տրվում, որից միայն ճոթեղէնը արժէ $^1/_8$ ոսկի, իսկ $^3/_8$-ը վաշխառուի չահն է և գիւղացին է տուժում, ուրեմն այդ էլ $^3/_8$ ոսկի։

Ուրեմն, եթէ գիւղացին պարտք անի 1 ոսկի, մի տարուց յետոյ պարտաւոր է վճարել մօտ 3 ոսկի, որից 2 ոսկին չահում է վաշխառուն։ Եւ եթէ գիւղացին չը կարողացաւ ժամանակին վճարել բոլորը, չէ՞ որ կէսի համար էլի նոր տոկոս վրա գալով, մուրհակ է տալու և էլի տոկոսները միայն վճարելով և պարտքից չազատված՝ մեռնել է վիճակված իրան։

Գերութեան օղը նրան չէ թողնում գերեզմանից այն կողմն իսկ. նրա որդուն ժառանգութիւն է ընկնում այդ օղը աւելի հաստացած, աւելի ամրակռված, որդուց էլ թոռան է անցնում և սկսած պապից մինչև թոռները, հէնց որ 20 տարեկան են լինում (յաճախ իսկ աւելի պատանի) պանդխտութեան գաւազանը ձեռք են առնում, գնում են փտելու Կ. Պօլսի կամ Կովկասի խուլ անկիւններում—ուր նրանց հսկում է վաշխառուի սրատես աչքը—վճարելու համար իրանց ցեղական պարտքի միմիայն տոկոսը, որովհետև դրամագլուխը այնքան մեծացել է, որ նրան վճարելու երազն անգամ ծիծաղելի կը լինէր։

Եւ ինչու ենք հարցնում մշեցուն ու բաղէշցուն, թէ ինչու են թողնում նրանք իրանց տուն ու տեղը, հողն ու երկիրը, ճգերն ու բժերն, թողնում են գաւառները, գալիս են հեռու երկիրներ, ուտում են իրանց աղի արցունքով թրջած չոր հացը, պառկում են խոնաւ անկիւններում, կեղտի մէջ, զարչ օդ ծծում և տասնեակներով մեռնելով հարստացնում կովկասեան քաղաքների գերեզմանատները...

Եւ երբ մարդ մտածում է, որ այդ հազարաւոր թշուառներին այդպէս բնաւեր, այդպէս թշուառ, սերնդից սերունդ հոգսերով ու պարտքերով ճընշող անձերը՝ այդ գծուծ ու ստորաքարշ ժպիտներով վաշխառուներն են, որոնք դեռ համարձակվում են արդարանալու ճգնել. երբ մարդ մտածում է, որ մարդկային արարածների այն թշուառ կոյտը հեծեծում է, տանջվում և խճճված է ոստայնաձև անելանելի ցանցի մէջ, ինքը այստեղ տանջվում, իր ընտանիքը այնտեղ, ինքը այստեղ արտասվելուց անզգայանում, թուլանում, յուսահատութիւնից թմրում և ամեն ինչ կորցրած մարդու պէս զգայնութիւնից զրկվում... երբ այս բոլորը մարդ աչքի առջև է բերում, այն ժամանակ աւելորդ կամ չափազանց կը լինի, եթէ ասենք, որ գտնվում ենք մի խոր, մի սոսկալի վէրքի առաջ, վէրք, որ հակառակ իր արտաքին անզորրութեան, ներքի կողմից ուտում, մաշում է ամբողջ օրգանիզմը...

Վ. Փափազեան

ձագանքը» այն օրգաններից չէ, որ քաջութիւն ունենայ չը խոնարհվել ոյժի առաջ... Ինչ և իցէ: Ընդունելով կատարված փաստը, «Արձագանքը» նուիրում է նոր հոգաբարձութեան մի առաջնորդող, որը վերջանում է այս գեղեցիկ խօսքերով. «Մենք ողջունում ենք նոր հոգաբարձութեան, յայտնելով նրան այժմէն իսկ, որ նրա իւրաքանչիւր խելայի և ազնիւ քայլը մենք կը հանդիպենք (?) ուրախութեամբ և յարգանքով. իւրաքանչիւր սխալը՝ ներողամտութեամբ և անկեղծութեամբ. և իւրաքանչիւր կեղծիքն ու սուտը անխնայ հալածանքով ու մտրակով»: Երանի թէ ճշմարիտ լինէր: Եւ ապացոյց, որ դա դատարկ ֆրազա է, վերցրէք հէնց նոյն այդ համարում տպագրած խայտառակ, ամօթալի յօդուածը, որը վերաբերում է նորընտիր հոգաբարձուներից մէկին՝ բժիշկ Լօրիս-Մելիքեանին: Այդպիսի յօդուած, մարդու հասարակաց կեանքի հետ ոչինչ կապ չունեցող ակնարկներով, նոյն իսկ Աբգար Յովհաննիսեան և ընկ. քիչ են գրել իրանց կեանքում: Ամօթ է վերջապէս: Մի և նոյն համարում գրում էք թէ անկողմնակալ կերպով կը քննադատէք հոգաբարձուների գործերը, և մոռանալով ձեր այդ կեղծ ֆրազները, մի քանի տող ներքև, նոյն համարում ամենաանվայել ակնարկութիւններ էք անում մի մարդու մասին, որ դեռ երէկ է ընտրվել, և իբրև հոգաբարձու դեռ գործ չէ սկսել:

—

Կ. Պօլսում սկսված է հանգանակութիւն յօգուտ երկրաշարժից վնասվածների:

—

«Մուրճ» ամսագիրը հաշւել է, որ վերջին պատգամաւորական ընտրութեանը, առաջադիմական կուսակցութիւնը Թիֆլիսի եկեղեցիներում ունեցել է 1158 ձայն, իսկ խաւարամիտ կուսակցութիւնը 689 ձայն: Բացի դրանից ամսագիրը իրաւացի կերպով նկատում է, որ խաւարամիտները եթէ մի փոքր աջողութիւն ունեցել են, այդ էլ այն եկեղեցիներում, ուր համեմատաբար շատ քիչ ընտրողներ կան, մինչդեռ մեր կուսակցութիւնը գլխաւորապէս այն եկեղեցիներում է տարել յաղթութիւնը, որտեղ եղել են մեծ թւով ընտրողներ:

—

Մեզ հաղորդում են Էջմիածնից, որ Ուսումնարանական Ցանձնաժողովը լուծված է և գոյութիւն չունի: «Այս օրերս,—գրում է Էջմիածնից մեր թղթակիցը,—Խորէն վարդապետ Ստեփանէն, դիմելով Վեհափառին, յայտնեց, որ բազմաթիւ դըպրոցական գործեր կանգ են առել, հարիւրաւոր խնդիրքներ և թղթեր լուծում չեն ստանում, քանի որ Ցանձնաժողովը գոյութիւն չունի, խնդրելով մի կարգադրութիւն անել: Դեռ ևս ոչ մի կարգադրութիւն չէ եղած:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Գորու գաւառի կալուածատէր իշխան Բագրատիօն-Դավիդօվը, ցանկանալով նպաստած լինել գիւղատնտեսական բարենորոգումներ մտցնելուն մեր երկրում, յատկացրել է իր կալուածքում 15 դեսիատին հող փորձնական ագարակի համար, ուր պէտք է գիտնական փորձեր անվեն գիւղատնտեսութեան արդի դրութիւնը բարձրացնելու նպատակով: Իշխանը դիմել է կայսերական կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեանը, խնդրելով Նրա աջակցութիւնը և պատրաստականութիւն յայտնելով՝ գործելու ընկերութեան խորհուրդներով:

—

ԶԱՔԱԹԱԼԻՑ, տեղական հայոց դպրոցի հոգաբարձութիւնը խնդրում է մեզ տպագրել հետևեալը. «Զաքաթալի հայոց օրիորդական ուսումնարանի հոգաբարձութիւնը ստանալով տիկին Սօնիա Քալանթարեանից մեր ուսումնարանին նուիրած 100 ր., նոյնպէս և Կարսում բնակվող եղբարք Ս. և Ա. Յովսէփեաններից իրանց հանգուցեալ եղբօր՝ Անդրէասի կտակած 100 րուբլին, յայտնում է վերոյիշեալ անձանց իր շնորհակալութիւնը»:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 10-ին այստեղ եկաւ Կիւրեղ վարդապետ Սրապեանց՝ քննելու Թեմական առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոս Այվազեանի և Թեմական դպրոցի վարչութեան մէջ ծագած տարաձայնութիւնները: Վարդապետը իջել է առաջնորդի մօտ»

—

ԲՈՒԹԱՑԻՍԻՑ մեզ գրում են, որ այնտեղ ցանկութիւն կայ հիմնելու հայոց Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղ:

—

ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Արարատ» ամսագրում կարդում ենք, որ Էջմիածնի սինօդը վճռել է այստեղի ծխատէր Յովհաննէս քահանայ Թովմասեանին դադարեցնել քահանայագործութիւնից և ենթարկել երեք ամիս ժամանակով ապաշխարութեան: Այժմ լսում ենք, որ քահանան աչքացաւութեան վկայական է ներկայացրել Կարսի հոգևոր կառավարութեան, որպէս զի ժամանակ ունենայ պատժի առաջն առնելու, ինչպէս շատ անգամ այդ աջողվել է նրան»:

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ մեզ գրում են յուլիսի 2-ից. «Անցեալ շաբաթ մեր Թեմական առաջնորդ Մեսրովբ արքեպիսկոպոսը Թիֆլիսից վերադարձաւ: Կիրակի օրը եկեղեցում, պատարագից յետոյ, մի քարոզ կարդաց, իսկ ամսիս 1-ին ճանապարհվեց Էջմիածին: Կարծում են, թէ այդ քարոզով Սմբատեան արքեպիսկոպոսը վերջին հրաժեշտը տուեց շամախեցիներին, թէև ինքը ասել է, իբր թէ մի երկու շաբաթից էլի վերադառնալու է»:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Կարա-Մուրզայի առաջին կօնցերտը, որին մասնակցում են աւելի քան 100 երկու սեռի անձինք, կը լինի ամսիս 12-ին: Տոմսակները սպառված են և շատերը կօնտրմարկա են խնդրում: Ամսիս 8-ին կայացաւ դերասան Աբէլեանի ներկայացումը. խաղացին «Մեծապատիւ մուրացկաններ» կոմէդիան: Ներկայացումը շատ աջող անցաւ. պ. Աբէլեանը Աբիսողոմ աղայի դերը աջող կերպով կատարեց և վարձատրվեց երկար ծափահարութիւններով. Թատրոնը գրեթէ լի էր:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Ցորենի և ալիւրի գինը բաւականին իջաւ. Նոր ցորենը վաճառվում է խալվարը 36—38 րուբլով, իսկ Ռուսաստանի ալիւրը մինչև անգամ 35 րուբլով: Սակայն թխած հացը շարունակում է ամենաթանգ գնով վաճառվել, այն է 42 կօպէկ լիդրը. մինչդեռ կարելի է նոյն իսկ 32—34 կօպէկով վաճառել: Մի շաբաթ առաջ Նոր-Բայազէտի, Դարալագեազի և Աբարանի կողմից յուսահատական լուրեր էին գալիս, սակայն վերջին օրերում առժամանակ, ամեն տեղ տեղացող յորդառատ անձրևների շնորհով, ժողովուրդը սիրտ առաւ և յոյս կայ, որ այդ կողմերում հունձը բաւարար լինի. այդ հանգամանքը ազդեց ցորենի և ալիւրի գների վրա»:

—

ԵՒՊԱՏՕՐԻԱՅԻՑ մեզ գրում են. «1893 թւի յունիսի 25-ին, Նոր-Նախիջևանից, Մարօզեան ազգանունով մի անձն, ուղարկելով այստեղի եկեղեցու երէցփոխին հարիւր րուբլի, խնդրել է այդ փողով եկեղեցու համար երկու մոմակալ գնել: Տարին անցաւ, բայց երէցփոխը չէ բարեհաճում նուիրատուի խնդիրքը կատարել: Մեր կարծիքով այդ վարմունքը համակրելի չէ. այդպիսով եկեղեցին կարող է նուէրներից զրկվել, մինչդեռ նուէրների մեծ կարօտութիւն ունի մեր աղքատ եկեղեցին»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ Կ. ՊՕԼՍՈՒՄ

—

«Temps» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը հետևեալ մանրամասնութիւններ է հաղորդում Կ. Պօլսի երկրաշարժի մասին:

«Դժուար է մօտաւորապէս հասկացողութիւն կազմել այն պատկերի մասին, որ ներկայացնում էր քաղաքը իսկոյն այն բանից յետոյ, երբ տեղի ունեցաւ ստորերկրեայ հարուածը, ամենազօրեղը: Ամենամեծ շինութիւնները մի կողմից միւսն էին տատանվում: Երկիւղից խելագարված ազգաբնակութիւնը դուրս փախաւ իրանց տներից դէպի փողոցը: Հրապարակները, այգիները, գերեզմանոցները, բառիս բուն նշանակութեամբ, լցված էին: Ամեն կողմից լսվում էին աղաղակներ, հառաչանքներ և լաց: Տղամարդիկ բռնում էին իրանց մանուկների ձեռքերից և փախչում էին նրանց հետ միասին. Նրանց ետևից վազում էին կանայքը լացով և հառաչանքով: Ոչ ոք հոգս չէր քաշում բնակարանների մասին, բոլորը թողել էին և հեռու էին փախչում չորս կողմը քանդվող տներից: Բոլորովին անհաւատալի է երեւում, որ մի այդպիսի սաստիկ երկրաշարժից յետոյ, այնու ամենայնիւ, քաղաքի տների մեծամասնութիւնը քարուքանդ չեղաւ: Առաջին հարուածը, որ տևեց 11 վայրկեան, այնպէս զօրեղ էր, որ կարելի էր կարծել, թէ ամբողջ քաղաքը փուլ կը գայ: Ազգաբնակութեան սարսափը աւելանում էր մանաւանդ նրանից, որ երկրաշարժի ժամանակ լսվում էր ստորերկրեայ թնդիւն: Եթէ դրան աւելացնել շինութիւնների պատերի մէջ լսվող ճայթիւնը, ընկնող քարերի թնդիւնը, այն ժամանակ կարելի է հասկացողութիւն կազմել, թէ որպէս ցնցող տպաւորութիւն պէտք է զգար իւրաքանչիւրը այդ րոպէին:

«Առաջին վտանգը անցնելուց յետոյ, շատերը սկսեցին որոնել իրանց մերձաւորներին, մի քանիսներին էլ իրանց ծանօթներին: Գիշերը Կ. Պօլսի ամբողջ ազգաբնակութիւնը բացօթեայ անցկացրեց: Ոչ ոք, մինչև անգամ ամենաքաջերից, չէր վստահանում անկողնում պառկել, սպասելով ամեն րոպէ, որ երկրաշարժը կը կրկնվի:

«Չը նայելով որ քաղաքն արդէն իր սովորական տեսքն է առել, ազգաբնակութեան երկիւղը դեռ ևս բոլորովին չէ անցել: Սակայն այդ երկիւղը հիմք ունի: Երկրի պատմութեան հետ լաւ ծանօթ մարդկանց խօսքերով, արդէն 450 տարուց աւելի է, որ այդպիսի երկրաշարժ չէ եղել Կ. Պօլսում. Վնասները ահագին են: Սպանված են հարիւրից աւելի մարդիկ, բայց վիրաւորվածների թիւը ճշտութեամբ որոշել չէ կարելի»

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Բաղէշ, յունիսի 20-ին

Մինչև հիմա ժողովրդի միահամուռ բողոքը քիւրդ տարրի հարստահարութեան դէմ էր, սակայն այժմ Պիթլիսի կուսակալ Թահսին փաշայի դէմ է դարձած մեր գանգատի ձայնը: Իր անլուր ու քստմնելի կեղեքումներով բազմաթիւ ընտանիքներ, որ երէկ բարեկեցիկ կացութիւն մը ունէին, այսօր խղճացած ու նիւթական ողբալի անկումի մը ենթարկված են, կորսնցնելով իրենց ինչքն ու կայք, ու ընտանիքի հայրը, որ հին ժամանակէ ի վեր տեղւոյն մէջ ճանչցուած էր իբր մի պատուաւոր անհատ, այժմ օրական պարէնն իսկ հայթայթելու անկարող՝ կեանքը իրեն համար մի ծանր լուծ դարձած է:

Թանձր ու խաւարամած գիշեր է: Երկիրը վարագուրուած է սևաթոյր ստուերներով ու երկնակամարը կը փայլի անթիւ աստեղաց բոյլերով, ընտանիքի հայրն ալ թաղված է անոյշ քունի մէջ. յանկարծ դրան ճչիւը կը հնչուի և ամեհի ու խոժոռադէմ սևազգեստ զինուորներ ներս կը խուժեն, ընտանիքի հայրն գիշերով կը պրկեն մատաղ ձագուկներուն առջև, առանց ուշ դնելու անոնց լաց ու կոծին ու կը փոխադրեն կուսակալի տունը: Կուսակալը, Թահսին փաշա, վայրագ ակնարկ մը կը ձգէ ձերբակալեալին վրա, ու գոհ ձեռք ինկած պատառէն, տիրաբար կը հրամայէ բանտը ձգել կալանաւորը: Երբ դժբաղդը աղիողորմ ձայնով իր յանցանքը կը հարցնէ՝ լախտի սոսկալի հարուածներով կը պատասխանուի իրեն: Խեղճ ձերբակալեալը օրերով կը հնծէ խօշ բանտի կապանքներու մէջ ու բոլոր հարստութիւնը տուժելով, կը քաւէ ենթադրեալ յանցանքը:

Եթէ մենք մի առ մի յիշատակենք, մի ահագին, անսերևակայելի ցուցակ կը կազմէր այն անձանց անուններ, որոնցից փաշան կաշառք առած և այնպէս անօրինած է իրանց գործեր: Առանց կաշառքի քայլ մը չանէր:

Ասոնցմէ զատ, Թահսին փաշա չը մոռցաւ նաև Բուլանըխի հայ գիւղերը. ձերբակալելով անոնցմէ 44 անձինքներ և իւրաքանչիւրէն 50—100 օսմ. ոսկի գանձելով արձակեց: Կեղեքած անձերն ալ յատուկ մուրհակներով ու խիստ պատժի սպառնալիքներով բանադատած է՝ ոչ ոքի չըսել իրենց գլուխին հասուցած փորձանքը:

Ս.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Նիւ-Եօրկում, անգլիական լրագիրների խօսքերով, այս օրերս բանուորների մի ընդհանուր ժողով կայացաւ: Հաւատօրների թւում գտնվում էր և յայտնի գրող Հէնրի Ջօրջ: Սկզբում նրան շատ թշնամաբար վերաբերվեցին: Բայց երբ նա յայտնեց, թէ բողոքում է Կլիվլէնդի վարմունքի դէմ, այն ժամանակ նրան սկսեցին ծափահարել: Բանուորները աղաղակում էին՝ «պէտք է Կլիվլէնդին հալածել, պէտք է նրան կախել»:

—Հետևեալ մանրամասնութիւններն են հաղորդում Հօն-Կօնգից ժանտախտի մասին: Սանիտարական խումբը շարունակում է ամենաեռանդոտ միջոցներ գործ դնել այդ տարափոխիկ հիւանդութեան դէմ կռւելու համար: Ամենքը հաւատացած են, որ այն եւրոպացիները, որոնք ապրում են հեռու թաղերում, չեն հիւանդանում ժանտախտից: Ամեն օր հազարաւոր չինացիներ գնում են Կանտօն, չը նայելով որ նա ամենավարակված տեղն է համարվում: Ժանտախտը չինացի ազիտատօրների համար նոր միջոց է ամբոխը գրգռելու եւրոպացիների դէմ: Ամենասարսափելի լուրեր են տարածել ժողովրդի մէջ՝ սանիտարական ձեռնարկութիւններին դիմադրելու նպատակով: Մի ժամանակ կարծում էին, որ կառավարութիւնը, յուզմունքները ճնշելու համար, կը դիմի զէնքի ոյժին, բայց դեռ բանը այդտեղ չէ հասել: Աւետուրը կանգնած է. վաճառականները վնասներ են կրում:

—Վիէննայից հեռագրում են, որ Լօնդօնի անարխիստները տեղափոխվում են Բրիւսէլ:

—Էդուարդ Դրիւմօն, ֆրանսիական «Libre Parole» լրագրի խմբագիրը, տեսնելով որ մամուլին վերաբերեալ նոր օրէնքը սպառնում է իրան անմիջապէս, վճռեց հեռանալ Բրիւսէլ և այնտեղից ուղարկել իր յօդուածները լրագրին:

—Մօնպէլիէից «Temps» լրագրին հեռագրում են, որ այնտեղ կալանաւորված է Մօրգուլիս ազգանունով մի ռուս ուսանող՝ անարխիստական ընկերակցութեանը մասնակցելու համար:

—Իտալական լրագիրների խօսքերով, Կրիսպիի մշակած և նորերս միայն ընդունված օրինագիծը իր ազդեցութիւնն արաւ: Իտալական շատ կենտրոններից արդէն անհետացան ամենայայտնի անարխիստները: Նրանց մի մասը արտասահման գնաց, մեծամասնութիւնը տեղափոխվեց ուրիշ քաղաքները:

—Օգոստոսի 6-ին (նոր տոմարով) Պարիզում սկսվելու է անարխիստների գործի դատաստանական քննութիւնը: Այդ քննութիւնը, ինչպէս հաղորդում են ֆրանսիական լրագիրները, կը տևի ութ օր: Անարխիստներին կը պաշտպանեն ֆրանսիական նշանաւոր փաստաբաններից շատերը: Մեղադրվողները մօտաւորապէս 30 հոգի կը լինեն, որոնցից հինգ հոգի կալանաւորված չեն:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ողբերգական դէպքեր

—

Կ. Պօլսի վերջին երկրաշարժից հետևեալ ողբերգական դէպքերն են պատմում:

Բերայի Աղջկանց Արհեստանոցին տնտեսը, երկրաշարժի ցնցումէն շուարելով, անգիտակցաբար Արհեստանոցին մեծ դուռը կը փակէ աշակերտուհիներուն վրայէն և ինքը լեղապատառ կը փախչի: Հարկ կըլլայ դուռը կոտրել և դուրս թողուլ արտասուագոչ աշակերտուհիները:

—

Էտիրնէ-Գաբուի պարսպին մօտ գտնուող տուներու փլատակներուն տակէն եօթը յոյներու դիակները մէկէն հանուեցան լոկ: Մայր մը, ծծկեր մանկիկը գիրկը, այնպէս մեռած էր: Իր եղունգները, հոգեվարքի վերջին ճգնաժամին մէջ այնպէս ուժգնութեամբ սեղմած էին իր նորածնին անշնչացած մարմինը, որ խորունկ նշաններ թողած էին հոն:

—

«Թուրք կին մը իր չորս զաւկներովը չուկան կը գտնուէր երկրաշարժին առեն: Անմիջապէս զաւկները երկու ձեռներովը բռնելով դուրս կելլէ անոնց հետ. բայց մին կը պակասէր: Մայրը ետ կը դառնայ միւսն ալ առնելու. բայց անոր վերադարձն ալ ոչ ոք կը տեսնէ: Խեղճ կինը չորրորդ զաւակին հետ փլատակներուն տակ մնացած էր: Երեք տղաքը հայր ալ չունին:

—

«Քրէտի Լիոնէի մէջ Սիսակ անուն երիտասարդ մը 75 ոսկինոց չէքի մը փոխարժէքն առնելու վրա էր, երբ շարժը կը սկսի: Չէքին տէրը թուղթն ալ թողնելով դուրս կը վազէ: Յետոյ, ուզելով գէթ չէքը ետ առնել, ներս մտնելու քաջութիւն կունենայ: Բոլոր սնտուկները բաց էին և սեղանին վրա, ալ դէզ մը ոսկի: Երիտասարդը չէքը միայն կը վերցնէ թղթերէն և դուրս կելլէ:

—

«Մեծ գիւղ մը բնակող ծանօթ հայ անձնաւորութիւն մը շարժէն անմիջապէս ետք գիւղ իր բնակարանը կը վազէ և գրաբար Աստուածաշունչ մը բերել տալով ծառի մը տակ կը ծածկուի կը կարդայ: Զօրքչարթի առաւօտ պարտէզին դիմացէն անցնողները կը հաւատէին, թէ գիրքն ու ընթերցողը դեռ նոյն տեղն էին:

* * *

Լրագիրները հեռագրում են Ֆրանսիայի ժամանակակից ամենանշանաւոր բանաստեղծներից մէկի՝ Լէկօնտ դէ-Լիլի մահվան մասին: Նա ծնվեց 1818 թւին Ս. Պօլում և մինչև 30 տարեկան հա-

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 15 Iюля 1894 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ,

սակը ապրում էր գաւառում կամ ճանապար-
հորդում էր Ֆրանսիայում։ 1848 թւին նա մաս-
նակցեց յեղափոխական շարժմանը, և մինչև 1853
թիւը Լէկօնտ-դէ-Լիլ անյայտ մնաց, որպէս բա-
նաստեղծ։ Այդ տարին նա հրատարակեց իր
«Poemes antiques» գրուածքը, որի շնորհով միան-
գամից յայտնի դարձաւ և փառք վաստակեց։
1885 թւին նրա հրատարակած «Poèmes et poè-
sies» բանաստեղծութիւնները աւելի եա հռչա-
կեցին Լէկօնտ-դէ-Լիլի անունը, և նա դարձաւ
այն ուղղութեան պարագլուխը բանաստեղծու-
թեան մէջ, որը բանաստեղծական գրուածքի
միակ արժանաւորութիւնը համարում է նրա ձեը
և որը վերջը պարնասցիների դպրոց անունն
ակսեց կրել։ 1873 թւից Լէկօնտ-դէ-Լիլ իր
թեկնածութիւնն սկսեց դնել ակադէմիայում
և 1886 թւին վերջապէս ընտրվեց ակադէմիայի
անդամ Վիկտոր Հիւգոյի տեղ։ 1873 թւից մինչև
իր կեանքի վերջը նա գրադարանապետի օգնա-
կանի պաշտօն ունէր Լիւքսէնբուրգեան գրադա-
րանում։ Բացի վերոյիշեալ գրուածքներից, աչքի
են ընկնում նրա բանաստեղծութիւնների հատե-
ւեալ ժողովածուները։ «Poemes barbares և «Poe-
mes tragiques»։ Վերջին գրուածքը արժանացել
է ակադէմիայի 10,000 ֆրանկ գումարի մրցանա-
կին։ Նա հրատարակեց նոյնպէս մի շարք յոյն
կլասիկների գեղեցիկ թարգմանութիւններ։ Ջը
նայելով որ Լէկօնտ-դէ-Լիլ ձևին առաջին տեղն
էր տալիս և ուշադրութիւն չէր դարձնում բո-
վանդակութեան վրա, նրա գրուածքներից շատերի
մէջ խորը պեսիմիզմ է նկատվում։

***

Նոր հետազօտութիւնները ցոյց են տալիս, որ
ռուսաց կվաս խմիչքը, եթէ նա մաքուր և լաւ է
պատրաստված, ոչ միայն անվնաս մի ըմպելիք է,
այլ և օգտակար, որովհետև նրա մէջ պարունակ-
վող կաթնաթթուն շատ նպաստում է մարսողու-
թեան։ Բժիշկ Ուսպենսկու դիտողութիւններից
պարզվել է, որ տիֆ հիւանդութեան բակտերիա-
ները կվասի մէջ շատ շուտ խեղդվում են և մեռ-
նում։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յուլիսի։ Նաւերը, որոնք գալիս
են Սև ծովի այն նաւահանգիստներից, որոնք գըտն-
վում են Դունայի և Կէրչի գետաբերանների մէջ,
ենթարկվում են բժշկական քննութեան։ Բոսֆո-
րում, Կիպրոս և Մալտա կղզիների վրա 5 օրվայ
կարանտին է նշանակված այն նաւերի համար, ո-
րոնք գալիս են Սև ծովից։ Աւստրիայում կարգա-
դրութիւն է եղած, որ այն անձինք, որոնք գալիս
են Ռուսաստանից, տեղ հասնելուց յետոյ, 5 օրվայ
բժշկական քննութեան պէտք է ենթարկվեն։ Ռու-
[illegible]

ԲԱԹՈՒՄ, 13 յուլիսի։ [illegible]

ԹԱՒՐԻԶ, 13 յուլիսի։ [illegible]

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 յուլիսի։ [illegible]

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 14 յուլիսի։ [illegible]

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԲԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ Մ. ՄԵԼԻՔ-ԱԼԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբու-ժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հիւանդու-թիւնների։

Կ. Գ. ՋԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի և նեար-դային հ.

Դ. Դ. ԲՈՒԴԿՈՎՍԿԻ—10—11 ժ. ներքին, երե-խաների և կանանց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԳՕ—1—$1^1/_2$ ժ. ականջի, կոկորդի և քթի.

Կին-բժիշկ ՏՈՒՐԲՈՎԻՉ—$12^1/_2$—1 ժ. կանանց ց.

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^1/_2$ ներքին և երե-խայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—6—7 ժ. Սիֆիլիսի և մէզի ու-սեռական օրգանների հ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—7—$7^1/_2$ ժ.

Ի. Ե. ՖՐԱՆՑԻՈՒՍ—7—$7^1/_2$ ականջի, կոկորդի և քթի ու նեարդային հ. երկուշաբթի, չորեքշաբ-թի և ուրբաթ։

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, ա-րեան, կաթի և այլն։

Վճար 50 կ.։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) դ օպերացիայի համար առանձին։ Հիւանդանոցումը ընդունվում են և ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ։ (№ 72)

Ծախվում է կովկասի բոլոր քաղաքների հայ-գրավաճառանոցներում

ԱՏՐՊԵՏԵԱՆԻ

ԱԼՄԱՍՏ վէպը, բարձր հայոց իրական կեանքից—2 ր.

ԽԵՒ ԿԱՐԱՊԵՏ վէպը, Թիւրքահայերի կեանքից—1 ր.

ՇՈՒՇԱՆ ողբերգ. օպերայի համար—1 ր.

ՍԱՐՐԱՖ ողբերգ. Թիւրքահայերի պատ-մական կեանքից 30 կոպ.

(№ 81) 1—5

Հայոց կրթական

„ՍԷՐ"

ընկերութիւնը Թաւրիզում բաց է անում ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑ։ Սրանով յայտնում է, որ կօմիսիօնով ընդունում է վաճառելու դա-սագրքեր, գրքեր, բրօշիւրներ, պատկերներ և ամեն տեսակ ուսումնարանական առար-կաներ։

Դիմել՝ TAVRIS (Perse) Comité d'Instruction arménnienne „SER"

(№ 81) 1—5

ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ

Ցանկանում է որ և է դպրոցում ձեռա-գործի և կար ու ձևի դասեր ունենալ։ Հասցէն կարելի է իմանալ „Մշակի" խմբ-բագրատանը։

(№ 81) 1—4

Կիևվի համալսարանի Պրիվատ-Դոցենտ

ԳՐԷՆԻ

երկրորդ հրապարակական դասախօսութիւ-նը տեղի կունենայ այսօր, շաբաթ օր, ժա-մը 8-ին, ամսիս 16-ին, կալուածական բանկի դահլիճում։

Նիւթը վերցրած է ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒ-ՆԻՑ

Զօրաստրի և քրիստոնէութեան միմեանց հետ ունեցած կռուի մասին։

1—1

Խնդրվում է հայ հեղինակներին, Թարգ-մանիչներին և առհասարակ ցանկացողնե-րին, որ բարեհաճեն իրանց հեղինակու-թիւններից, Թարգմանութիւններից և ու-նեցած գրքերից մի-մի կամ մի քանի օրի-նակ նուիրել ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԱՅ ՊԱՆԴՈՒԽՏ-ՆԵՐԻ

ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԻՆ,

Ցանկացողները պէտք է ուղարկեն այս հասցէով. M-r N. Karapetian, 439, P. O. Rox. WORCESTER, MASS, E. U. d'AMERIQUE. 8—10

Ազգիս վեհափառ Հայրապետը հրամայել է գործածել հայկական դպրոցներում, որպէս ձեռնարկ, իմ աշխատասիրած

„ՀԱՄԱՌՕՏ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ"։

Յայտնելով այս ի գիտութիւն դպրոցական վարչութեանց՝ խնդրում ենք ցանկացողներին առ այժմ դիմել ուղղակի մեզ այս հասցէով. ԹԻՖԼԻՍ, Ելիզաւետեան փողոց, տուն № 45։

Գիրքը կազմած է և արժէ՝ 1) հատով գնողներին 60 կ., 2) տասնից մինչև յի-սուն գնողներին 55 կ., 3) յիսունից մինչև հարիւր գնողին 50 կ., 4) դպրոցական վարչութիւնից վկայված չքաւոր աշակերտներն ու աշակերտուհիները կարող են վճա-րել 40 կ.։ Ճանապարհածախսը գնողների վրա է։

(№ 81 1—25

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Ն. Լ. ՇՈՒՍՏՕՎ ՈՐԴԻՆԵՐԱՆՑՈՎ

Ցանկանալով անմիջական յարաբերութիւններ ունենալ պ.պ. ԱՑԳԵՏԷՐՆԵՐԻ հետ, խոնարհաբար խնդրում եմ նրանց, որոնք ցանկանում են ծախել ընտիր կօ-նեակ և գինիներ, ուղարկել իրանց առաջարկութիւնները գլխաւոր գրասենեակը. Մօսկվա, Բոլշայա Սադօվայա, սեփական տուն։ (№ 81) 1—2

Թաւրիզի "ԱՐԱՄԵԱՆ„ ԵՒ „Ս. ԱՆՆԱՅԻ„ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ համար հարկաւոր է մի հմուտ հայ ուսուցիչ, որը պիտի վարէ նոյն դպրոցների տեսչական պաշտօնը, այլ և շաբա-թական 16 դաս. գաղղիական լեզուն պիտի աւանդէ միայն Արամեան դպրոցում։ Պայմանների համար խնդրվում է դիմել թիֆլիսում պ. Ա. Մելիք-Ազարեանցին և պ. Խոսրով Արզումանեանցին։ (№ 79) 3—8

ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ համար հարկաւոր են ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ, ՎԱՐԺՈՒՀԻ և ԱԻԱԳ ՈՒՍՈՒՑԻՉ։ Ցանկացողներ կարող են դիմել ինձ՝ "Ֆրանսիա„ հիւրա-նոցը № 26 պայմանների համար խօսելու։ Թ. Փանեանց (№ 79) 3—3

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՍՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առևտրական կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթու-թիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատեստատներ։

Աւանդելի առարկայք սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն, 2) Առևտ-րական Թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկա-յին), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առևտրական Թղթակցութիւն, 6) Առևտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը։

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը, № 9, Սերգիեւսկայա և Նագօրնայա փողոցների անկիւնում։ Ծրագիրը և կանօնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եղբ. Ծովիանօվների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу.

№ 62 13—32

ԴԵՂԱԳՈՐԾ Ա. Ս. ԱՐԻՍՏԱԿԵԱՆԻ ՊԱՀԵՍՏ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ դեղերի, մորթին գեղեցկացնող և հոտաւէտ, նոյնպէս և առող-ջապահական նիւթերի և տնտեսական գործիքների, բացված է կուկիայում, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ, բժշկապետ Նաւասարդեանի առաջին մասն. հիւանդանոցի տակ։

(№ 67) 88—100 (ե. շ.)

НѢМЕЦКАЯ ГОСТИННИЦА

HOTEL NIEMIECKI, „ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՐԱՆՈՑ" գտնվում է ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ, քաղաքի կենտրոնում, նորից վերաշինված, ունի 90 կահաւորված նոմերներ որոնց սարք ու կարգը ամենալաւ արտասահմանեան հիւրանոցների սենեակներին է նման։ Նոմէրների գինը 50 կօպէկից մինչև 3 ռուբլի օրական, անկողնով և ծառայով։ Հիւրանոցում կայ ընթերցարան-գրադարան, ուրեղ ստացվում են հայերէն „Մշակ" և „Նոր-Դար" լրագիրները, հիւրերի համար անվարձ։ Կայ ռեստօրան, տելեֆօն, քաղցրե-ղէնների խանութ, բաղնիներ։

Հիւրանոցի կառքերը գտնվում են բոլոր երկաթուղային կայարաններում։

(№ 21) 94—130 (շ.)

ՄԻՋՈՑ ԽԱՐԲՈՒԽԻ ԴԷՄ

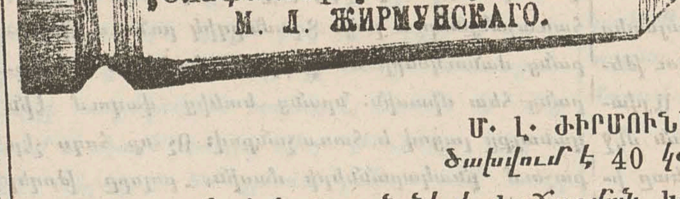

բժշկական դեպարտամենտից Թոյլա-տրված

ՕԼՖԱԿՏՕՐԻՈՒՄ ՆՈԴԻԼԻՆ

Մ. Լ. ԺԻՐՄՈՒՆՍԿՈՒ

ծախվում է 40 կօպէկով

Դեղագործական Ապրանքների Վաճառման կովկասեան Ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում։

№ 128 (91 թ.) 26—40

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 15 Іюля 1894 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. 883.